

Міністерство охорони здоров'я України
Харківський національний медичний
університет
Кафедра пропедевтики педіатрії №2

**Педіатрія як наука про здорову та хвору дитину.
Основні історичні етапи розвитку педіатрії.
Періодизація дитячого віку.**

Зав. кафедри – д.мед.н. Клименко Вікторія Анатоліївна

Учбова дисципліна «Пропедевтика педіатрії»

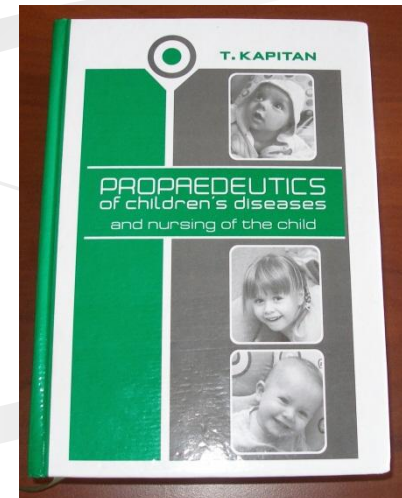
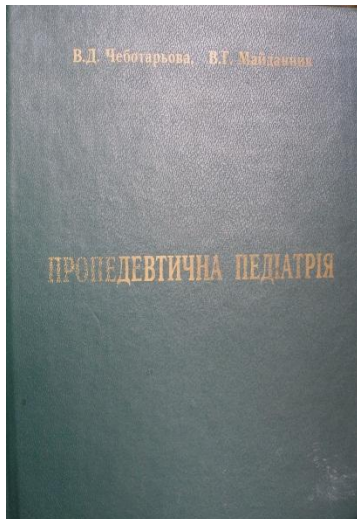
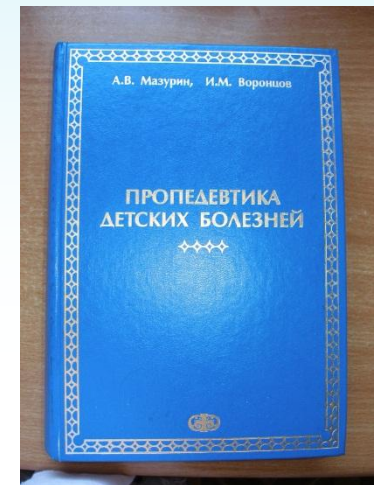
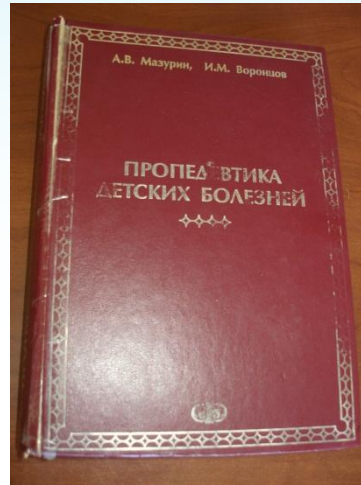
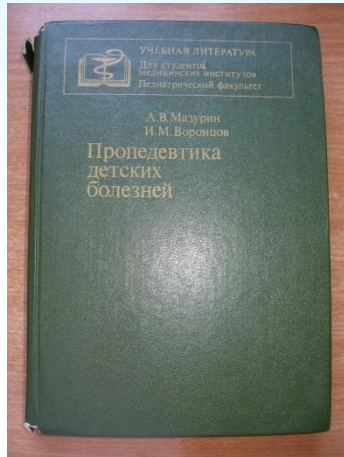
- ▶ Програма включає 180 годин (6 кредитів ECTS)
 - Лекції - 30 годин
 - Практичні заняття - 70 годин
 - Самопідготовка - 80 годин
 - Вивчення протягом 2 семестрів
- ▶ Структура - 2 розділи:
 - 1 – Розвиток дитини, вигодовування дітей
 - 2 – Анатомо-фізіологічні особливості систем, методи дослідження, семіотика захворювань у дітей

Кінцеві цілі дисципліни:

1. Робити висновок про фізичний та психомоторний розвиток дітей різного віку.
2. Проводити клінічне обстеження та оцінювати інструментальне дослідження різних органів та систем у здорових і хворих дітей.
3. Аналізувати вікові особливості функцій організму. Інтерпретувати стан систем організму дитини.
4. Розраховувати та складати добовий раціон харчування для дітей раннього віку.
5. Корегувати раціон харчування дітей старших одного року.

Підручники з пропедевтики педіатрії

Термінологія

Етимологія терміну «педіатрія» -

“paides” (греч.) – дитина

“jatreia” (греч.) – лікування.

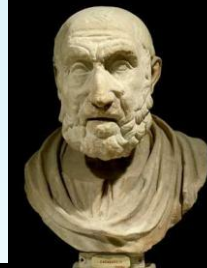
Педіатрія – наука про розвиток здорової дитини та особливості перебігу захворювань у неї

"Pediatrics is concerned with the health of infants, children and adolescents, their growth and development, and their opportunity to achieve full potential as adults." (Nelson's Textbook of Pediatrics)

Здоров'я – стан фізичного, ментального й соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби (ВООЗ, 1948)

Історія педіатрії

Античність

- ▶ **Древній Єгипет** - «високоспеціалізована медицина» - лікарі з окремих хвороб, систем, органів - але не було педіатра
- ▶ **Древній Рим** - узаконене дітовбивство
- ▶ **Древня Греція** - Плата за лікування дітей була відсутня
- ▶ **Спарта** - «слабких» дітей скидали зі скелі
- ▶ **Гіппократ (460-377р. до н.е.)** - «батько медицини» - початок навчання про дітей - книга «Про природу дитини»
- ▶ **Аристотель (384-322 р. до н.е.)** - перша спроба періодизації дитячого віку
- ▶ **Цельс, Гален (1 століття н.е.)** - питання догляду й виховання дітей
- ▶ **Соран Ефеський (2 століття н.е.)** - перший манускрипт, присвячений питанням педіатрії

Історія педіатрії

Зміна ставлення до дітей – раннє християнство

- ▶ Перші закони, що карають за дітовбивство (Юліан, Троян, Діаклітіан)
- ▶ **315 р.** - Імператор Костянтин - закон про турботу держави про підкидьків
- ▶ **787р.** - початок соціальної та християнської педіатрії - організація архієпископом Датиєм першого виховного будинку в Мілані

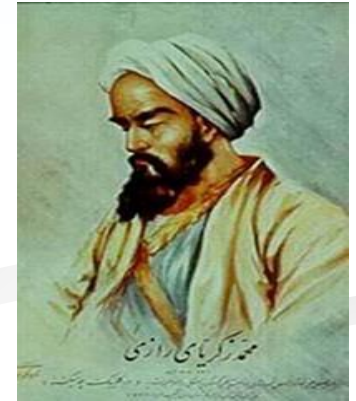
Історія педіатрії

Середні століття

Більше 15-ти століть повторювали все те, що було викладено в Галена й Сорана

Тільки на Сході, в арабському світі були лікарі, які глибоко вивчали хвороби дітей і розробляли методи їхнього лікування

Абу Бакар Зараді - Rhazes (865-925pp), Персія – перша книга, присвячена проблемам педіатрії - «Дитяча практика»

Алі Абу Ибн-Сина (Авіцена) (980-1037pp) – «Канони медицини»

Історія педіатрії

Середні століття (Європа)

- ▶ **Pablo Bagallarder** (1472), Італія - перша друкована книга “Маленька книга хвороб у дітей”
- ▶ **Bartholomaeus Mettlinger** (1473) - «Догляд за немовлям» - перша книга не на латині, була ілюстрована
- ▶ **Томас Феєр** (1545) - перший підручник англійською мовою з виховання й виходжування дітей
- ▶ **Tomas Sydenham** (1624-1689), Англія - описав дитячі інфекції (вітряну віспу, кір)
- ▶ **Francis Glisson** (1650), Англія - науковий трактат про рахіт, описав дифтерію, туберкульозний менінгіт
- ▶ **Середина XVII в.** - початок розвитку педіатрії - пов'язаний з відкриттям дитячих притулків
 - 1638р.** - Париж (Людовік XIV)
 - 1707р.** - Новгород (Митрополит Іоф)
 - 1727р.** - Указ Петра I «Про будову в Москві госпіталів для розташування новонароджених і про надання їм та їхнім годувальницям грошової допомоги»

Історія педіатрії (к. XVIII – н. XIX вв.)

- ▶ **1764р.** – Перший посібник з педіатрії в 28 томах – Швеція, Нил Розен фон Розенштейн. Через 30 років виданий російською мовою.

- ▶ **Відкриття дитячих лікарень**
 - **1802 р.** - перший госпіталь для хворих дітей – **Париж** (на базі притулку) – приймав пацієнтів до 15 років – існує дотепер як дитяче відділення Necker-Enfants Malades Hospital
 - **1830 р.** – **Берлін** – педіатричний павільйон при госпіталі Charite (заснований в 1710)
 - **1834 р.** – **Санкт – Петербург** (зараз – Філатовська лікарня)
 - **1837 р.** – **Відень і Бреслау** (зараз Вроцлав)
 - **1852 р.** – **Англія** – педіатричний госпіталь (зараз - the Great Ormond Street Hospital for Children)

Історія педіатрії - США

- ▶ «Засновник» **Dr. Abraham Jacobi (1830–1919)**

Прибув з Німеччини до Нью-Йорку у 1853 р.

Заснував педіатричну кафедру в медичному коледжі, педіатричне товариство, почав публікувати педіатричний журнал, організував перші дитячі відділення в госпіталях

- ▶ Засновники Американської школи педіатрії -

Luther Emmett Holt і – Нью-Йорк

J. Forsyth Meigs – Філадельфія

Перший педіатричний госпіталь - **Філадельфія, 1855.** (South 34th Street)

1869 – Дитячий госпіталь, **Бостон**

Американська академія педіатрії - створена в 1930 р. (35 членів)

Сьогодні поєднує більше 60,000 педіатрів в усьому світі.

Історія педіатрії – Росія

Петербурзька школа

Максимович-Амбодик

Нестор Максимович (1744-1812 гг.)

Університет, заснован у 1798

- Народився в Полтавській губернії
- Закінчив Києво-Могилянську академію
 - Викладав акушерство
 - 1786 р. – видана наукова праця «Мистецтво сповивання, чи наука про Бабську справу», у якій був розділ V (140 с.), присвячений догляду за дітьми від періоду новонародженості до отрочтва

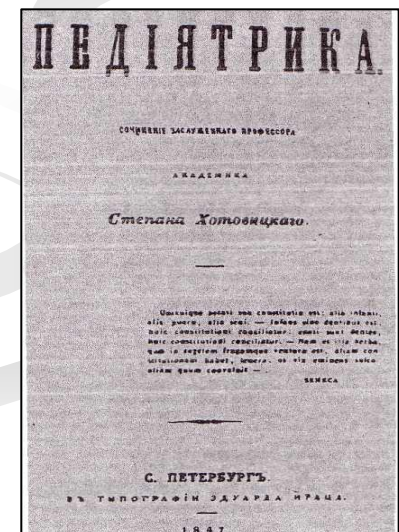
Історія педіатрії – Росія

Петербурзька школа

- 1836 р. - створив й очолив кафедру акушерства, жіночих і дитячих хвороб
- Початок викладання курсу «Педіатрія» (відведена 1/3 годин лекційного курсу) у С.-Петербурзькій медико-хірургічній академії
- 1847р. видання підручника «Педіятрика», що узагальнив розширений лекційний курс. Педіатрія визначена як «наука про відмінні риси й хвороби дитячого організму».

**Степан Фомич
Хотовицкий**

Історія педіатрії – Росія

Московська школа

Московський університет - заснований в 1764 р.(Перший у Російській Імперії)

Самостійний курс педіатрії при кафедрі акушерства з 1861 р. став читати доцент Тольський Микола Олексійович

Заснував дитячу клініку на 10 ліжок

**Микола Олексійович
Тольський
(1832-1891)**

Історія педіатрії – Росія

Московська школа

Проф. Ніл Федорович Філатов (1847 - 1902)

Організатор Московської асоціації дитячих лікарів (1892 р.)

Першим описав клініку інфекційного мононуклеозу («залізистої лихоманки»), ранніх ознак корі – лущення слизуватої оболонки порожнини рота, описав ураження серця при скарлатині

➤ Автор книг:

- «Семіотика та діагностика дитячих хвороб»
- «Клінічні лекції»
- «Лекції по гострим дитячим інфекціям»
- «Підручник дитячих хвороб»

Історія педіатрії – Україна

- ▶ Педіатричні кафедри в університетах:
 - Київ - 1887
(Київський університет Святого Володимира)
 - Харків - 1892
 - Одеса - 1905
- ▶ На початку ХХ століття педіатричні кафедри створені на всіх медичних факультетах у всіх університетах

**Київський університет
(заснований в 1834 р.)
Медичний факультет - (1841)**

Історія педіатрії (Україна)

Київська школа

- ▶ Зав. кафедри педіатрії в Київському університеті Святого Володимира
- ▶ Широко використовував у викладанні демонстрацію хворих
- ▶ Займався проблемами інфекційних хвороб у дітей (кір, скарлатина, дифтерія)
- ▶ Уперше на Україні використав у лікуванні протидифтерійну сироватку.

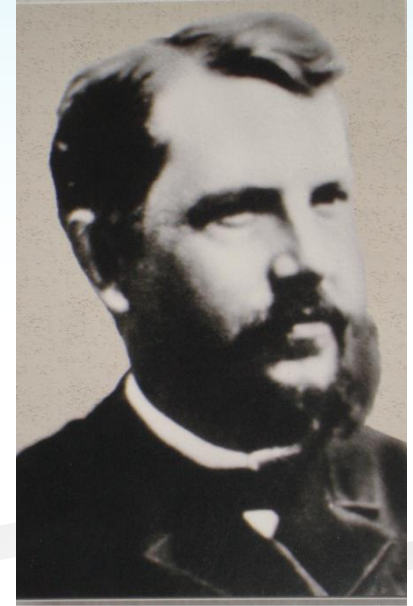
Василь Єгорович
Чернов

Історія педіатрії - Україна

Харківська школа

1811-1817 - Проф. Іван Петрович Каменський (Акушерське відділення) читав лекції з проблем педіатрії, використовуючи матеріали Максимовича-Амбодіка й свої власні

1812 – перша стаття з педіатричних проблем - «Фізичний розвиток дітей та його вплив на інтелект та духовний розвиток» у збірнику, присвяченому 7-річчю Університету .

Михайло Дєєвич
Пономарьов

Проф. Михайло Дєєвич Пономарьов з 1875р. по 1891р. читав лекції з педіатрії в курсі предмету – Акушерство

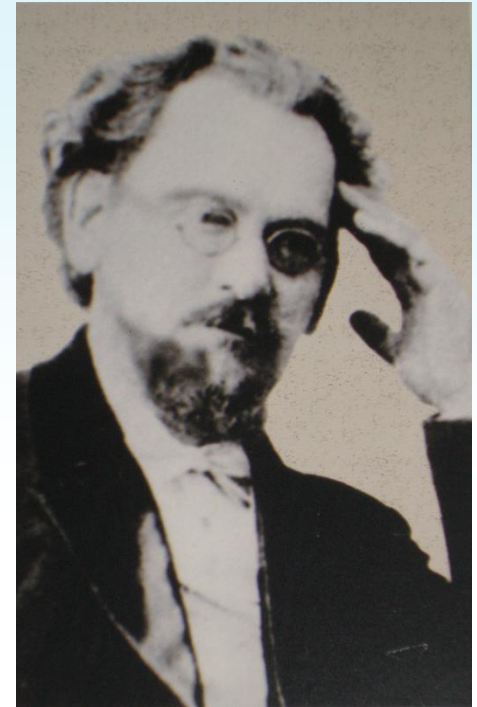
1892 - створена кафедра педіатрії, яку Пономарьов М.Д. очолював до 1902р

Історія педіатрії - Україна

Харківська школа

Зав. кафедри педіатрії 1903 - 1918 рр.

Систематизував навчальний процес
Наукові інтереси - дитяча гігієна,
епідемічний паротит
Організував, зібрав гроші на будівництво
Університетської дитячої клініки

Іван Віссаріонович
Троїцький

Організував Перший Всеросійський
Педіатричний Конгрес (С-Петербург, 1912)

Брав участь в організації Першого Інтернаціонального
Конгресу Педіатрів (Париж, 1912)

1910 - організував Харківське педіатричне товариство

Історія педіатрії - Україна

Харківська школа

Завідувачі кафедри педіатрії в Харківському медичному університеті (1920 -1967 роки)

1920-1928

Професор
Аркавін
Яков
Сергійович

1929-1937

Професор
Фрішман
Микола
Михайлович

1938-1941

Професор
Белоусов
Володимир
Олександрович

1944-1967

Професор
Тец
Григорій
Ізрайлович

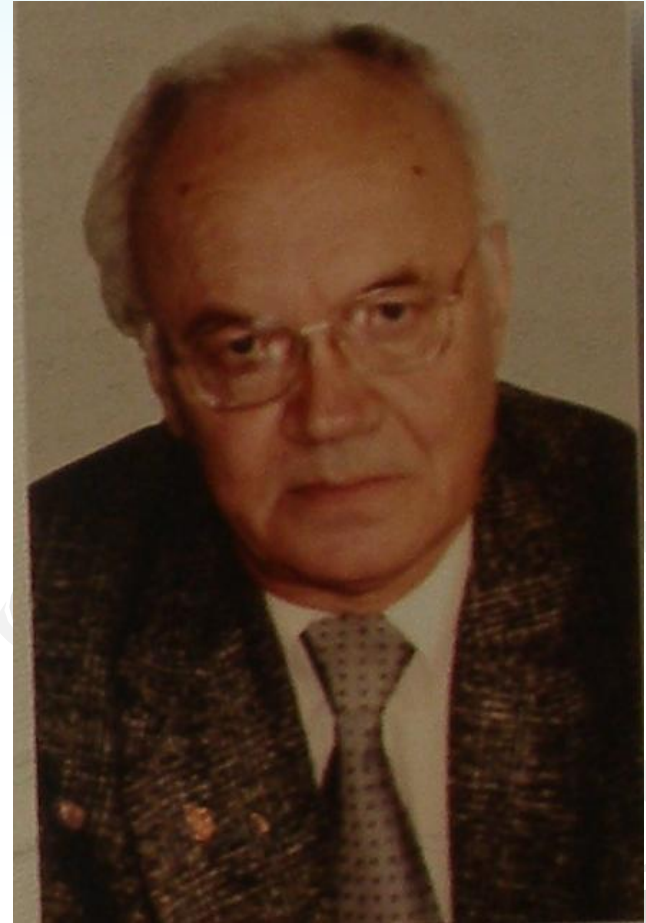
Історія педіатрії - Україна

Харківська школа

Завідувачі кафедри педіатрії в
Харківському національному медичному університеті

1967-2002
Професор
Кожем'яка
Анатолій Іванович

2002 - 2010
Професор
Фьоклін
Валерій Олексійович

Колектив кафедри
пропедевтики педіатрії №2
Харківського національного медичного
університету

Періодизація дитячого віку (Н. П. Гундобин)

▶ Внутрішньоутробний період

- Ембріональний
- Плацентарний

▶ Позаутробний

- Неонатальний - від народження до 28 днів
- Грудного віку 29 днів – 1 рік
- Період молочних зубів 1-6 років
 - Переддошкільний 1-3 рр.
 - Дошкільний 3-6 рр.
- Шкільний вік 7-18 рр.
 - Ранній шкільний 7-11 рр.
 - Старший шкільний (підлітковий, пубертатний, отрочтво) 12-18 рр.

Внутрішньоутробний період

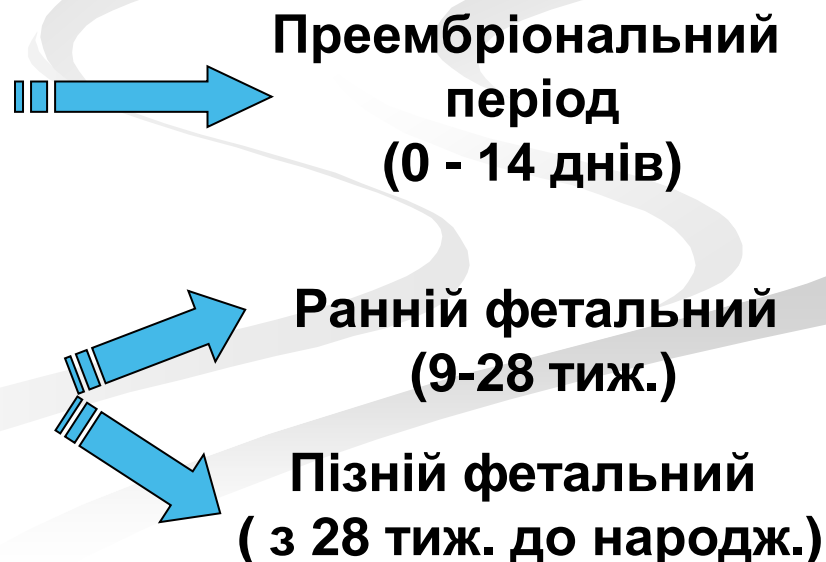
Тривалість – від моменту запліднення до народження

- 9 місяців
- 270 днів
- ▶ **40 тижнів \pm 2 тиж.**

Розподіл

- Ембріональна стадія
(1 триместр = 9 тиж.)
- Плацентарна (фетальна)
(2 й 3 триместри = 9-40 тиж.)

Ембріональний період

➤ Преємбріональний (перші 14 діб)

- Швидке збільшення клітин
- Формування ембріональних шарів - ectoderm, mesoderm, endoderm
- Диференціювання тканин

➤ Ембріональний період

- Подальше диференціювання тканин
- Органогенез:
 - **Ectoderm** - нервова система, шкіра
 - **Mesoderm** - м'язи, кісткова система, судини, сечовивідна система
 - **Endoderm** - епітеліальні тканини більшості систем

Фетальний період

- Ранній фетальний період (9-28 тиж.)
 - Інтенсивне зростання ($L=n^2$)
 - L - ріст
 - n - місяці
 - Диференціювання тканин й органів
- Пізній фетальний період (з 28 тиж.)
 - Усі органи сформовані
 - Триває «дозрівання» тканин
 - Інтенсивне зростання ($L=n \times 5$)

Класифікація тератогенних факторів

▶ Фізичні:

- Електромагнітні хвилі й радіація
- Температура
- Механічна дія

▶ Хімічні:

- Ліки
- Хімічні агенти навколишнього середовища

▶ Біологічні:

- Хвороби матері
- Гіпоксія, порушення харчування
- Інфекції (TORCH)

▶ Генетичні (генні й хромосомні хвороби)

▶ Імунологічні

Варіант вроджених патологій залежить у першу чергу від терміну впливу тератогенного фактору

- ▶ Класифікація вроджених аномалій:
 - Гаметопатії
 - Бластопатії (до 2 тижнів)
 - Ембріопатії (2-9 тижнів)
 - Ранні фетопатії (9-28 тижнів)
 - Пізні фетопатії (з 28 тижня)

“Критичні періоди” –
періоди найбільш інтенсивного росту органу, системи

Неонатальний період (новонародженості)

- ▶ Тривалість - 28 днів (4 тижня)
 - Ранній неонатальний (0-7 діб=168 годин)
 - Пізній неонатальний (8-28 діб)

Термінологія

Пренатальний

Інтранатальний – від початку регулярних пологових переймів до перев'язки пуповини (2-20 годин)

Постнатальний

Перинатальний = пізній фетальний + інтранатальний + ранній неонатальний

від 28 тижнів гестації до 7 днів після народження

Розширений перинатальний період – від 22 тижня.

Основні анатомо-фізіологічні особливості новонароджених

- ▶ **Адаптація до нових умов навколишнього середовища (зміни з боку всіх систем)**
 - Початок легеневого дихання
 - Зміна кровообігу
 - Початок ентерального харчування материнським молоком
 - Шкіра - катар з наступним лущенням
 - Кров - лейкоцитоз, зміна лейкоцитарної формули
 - Імунна система

- ▶ **Незрілість органів і систем**
 - ЦНС - низький поріг збудливості й швидка стомлюваність
 - Недосконалість терморегуляції
 - Низька активність ферментів ШКТ
 - **Всі фізіологічні функції нестабільні!**

Патологія, притаманна для новонароджених

- ▶ Наслідки порушень внутрішньоутробного періоду - ембріопатії, фетопатії, вроджені вади, недоношеність
- ▶ Пренатальні інфекції – TORCH
- ▶ Гемолітична хвороба новонароджених по Rh-фактору, ABO системі
- ▶ Наслідки пологової травми
- ▶ Постнатальні інфекції з тенденцією до генералізації (сепсис)

Період грудного віку

- ▶ Тривалість – від 29 доби до 1 року
- ▶ **Основні фізіологічні характеристики та характерна патологія**
 - Інтенсивний фізичний розвиток (ріст + 25 см; вага × 3 рази) – рахіт, анемія
 - Інтенсивне зростання головного мозку - гідроцефалія
 - Інтенсивний психоневрологічний розвиток - маніфестація вроджених метаболічних порушень
 - Підвищена проникність гематоенцефалічного бар'єру - менінгізм
 - Підвищення активності ферментів шлунково-кишкового тракту - захворювання ШКТ
 - Втрата пасивного імунітету в другому півріччі життя - інфекції

Період молочних зубів

- ▶ **Тривалість** – від 1 до 6 років

Поділяється

- **Переддошкільний** – 1-3 років
- **Дошкільний** – 4-6 років

- ▶ **Фізичний розвиток** - зниження темпів
- ▶ **Нервово- психічний розвиток** – інтенсивний, формуються риси характеру, емоційний розвиток, соціальні навички, гендерна ідентифікація
- ▶ **Характерна патологія**
 - Гострі вірусні респіраторні інфекції
 - Запалення лимфоїдної тканини (тонзиліт, аденоїдити)
 - Дитячі інфекції
 - Алергічні хвороби (дерматит, астма)
 - Гельмінтози
 - Травматизм

Молодший шкільний вік

- Тривалість 6-11 років

Триває дозрівання із чітким статевим диморфізмом; стабілізуються отримані навички; розвиваються складні координовані рухи; розвивається інтелект

► Характерна патологія

- ГРВІ
- алергічні захворювання
- системна патологія
- Патологія, що пов'язана з порушенням шкільної гігієни
 - порушення осанки, зору
- карієс
- хвороби органів травлення
- травматизм

Старший шкільний вік (підлітковий, період статевого дозрівання, пубертат) 12 - 15 (16) років у дівчаток 13-18 років у хлопчиків

Значне прискорення фізичного розвитку

Інтенсивне статеве дозрівання

З'являються вторинні полові ознаки

Закінчується формування характеру й особистості

Характерна патологія

**Характерно тільки
для цього періоду**

- Порушення статевого розвитку
- Мастопатія
- Дізменорея

**Може зустрічається в усі періоди,
але більше характерна для підлітків**

- Себорея, акне
- Розлади харчування - ожиріння
- Функціональні розлади нервової і серечно - судинної систем,
- Дисфункція ендокринної системи
- Отруєння

Висновки

- ▶ Педіатрія - «молода» галузь медичної науки, що почала активно розвиватися тільки із середини XIX століття
- ▶ Знання педіатрії необхідно лікарям всіх спеціальностей
- ▶ Розвиток дитини - безперервний процес. Морфологічні й функціональні особливості дитячого організму у віковому аспекті - наукова база для розуміння патології дитячого віку й організації медичної допомоги

Дякую за увагу !